

L'àlbum de dibuixos dedicat a Pau Milà i Fontanals

Victoria Durá Ojea

Conservadora del Museu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. museu@racbasj.org

Resum

Entre els anys 2003 i 2006 va entrar a formar part de la col·lecció artística de l'Acadèmia l'àlbum de dibuixos que l'any 1858 un grup de joves artistes van regalar al seu mestre Pau Milà i Fontanals, així com vint-i-sis dels dibuixos que hi contenia originàriament. El present article pretén donar informació del que fins ara coneixem d'aquesta emotiva iniciativa així com presentar les peces conservades, les quals si bé no són d'un valor artístic extraordinari sí representen, com a conjunt i en si mateixes, l'esperit d'una època i l'empremta d'un gran mestre.

Abstract

The album of drawings dedicated to Pau Milà i Fontanals

Between 2003 and 2006, the album of drawings that a young group of artists gave to their master Pau Milà i Fontanals in 1858 came to join the art collection at the Academy, as did twenty-six of the drawings it originally contained. This article strives to furnish the information that we have to date about this exciting initiative, as well as to present the pieces conserved, which may not be of extraordinary artistic value, yet which do represent, both as a whole and individually, the spirit of a time and the imprint of a great master.

“Al Sor.D. Pau Milà y Fontanals/Eus dedicam eixos preludis senzills y primerenchs dels nostres llapis, nascuts del noble desitg que llas vostres llisons despertaren en lo cort. No los prengau, donchs, com á una vana ostentació, sí/sols com una mesquina paga d'un gran deuta d'agraïment; y al mateix temps com una pro-ltesta de la ferma voluntat qe. tenim de avansar ab fort coratje per l'alta via artistica lqe. obrireu ab vostre ardent paraula. Si desmayem, un sol mot, un sol recort vostre ens retornará./Barcelona 25 Gener 1858.” “Llorens de Cabanyes, Mariano Fortuny, Bartolomé Ribó, Agapito Vallmitjana/Thomas Padró/Agusti Rigalt, Antoni Caba, Andreu Aleu, Anton Soulié, Eduardo Grenzner/Aurelià Ibarra, Joseph Mirabent, Francisco Saladrigas/Joseph Vidal y Vilardell, Juan Samsó, Narcís Augé, Ramon Tarragó/Jaume Serra y Gibert, Manel Belau, Eugeni Estasens, Rómulo Batlle/Joseph Mongay, Venanci Vallmitjana, Eduardo Amigó”.

Amb aquestes línies comença l'àlbum de dibuixos dedicats a Pau Milà i Fontanals pels seus alumnes, que el juliol de l'any 2003 l'Acadèmia va incorporar al seu fons artístic.¹ Probablement, en origen l'àlbum va comptar amb un centenar de peces, ja que sembla probable que cada artista signant realitzés cinc o sis dibuixos. Malgrat això, el conjunt inicial que va passar a formar part de la col·lecció acadèmica contenia només vint-i-tres dibuixos, als quals se'n van sumar tres més el maig de 2006 per donació de l'acadèmic secretari general Leopoldo Gil Nebot, que va adquirir les peces a la mateixa sala de subhastes de la primera compra (Soler y Llach, Subastas Internacionales S.A.).

Malgrat la merma del conjunt, considerem l'àlbum una peça de gran valor, tant artístic com històric, que ens ajuda a entendre millor l'esperit del mestre, la seva manera de sentir i de transmetre l'art i aquell romanticisme natzarè tan característic de l'època, del qual es troben imbuïts tots els

dibuixos que hi queden. Per a l'Acadèmia, conservar entre els seus fons aquesta peça d'alguna forma ajuda a omplir el buit existent a l'arxiu gràfic de peces dels alumnes de Llotja, a més de suposar una referència important al mestre, del qual conservem quasi mil dibuixos, la majoria de l'etapa de formació italiana.²

El compromís i la dedicació d'un mestre

El motiu d'aquest present va ser l'agraïment d'un grup d'alumnes cap al seu mestre i un homenatge al seu ensenyament, però es pot relacionar més concretament amb la renúncia de Milà a la càtedra d'Història de l'Art de l'Escola de Belles Arts de Barcelona l'any 1856, ja que la iniciativa dels seus deixebles es materialitzava poc més d'un any després.

Efectivament, Pau Milà i Fontanals (Vilafranca del Penedès, 1810 – Barcelona, 1883), que havia interioritzat plenament el natzarenisme viscut als seus anys de formació a Itàlia (1834-1841), va ser nomenat professor de la classe de “Teoría e Historia de las Bellas Artes” dels Estudis Superiors de l'Escola Llotja, depenent de l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona, per reial ordre del 24 de febrer de 1851 (a l'abril va prendre possessió del seu càrrec). A través de les seves classes a Llotja va implantar i desenvolupar les doctrines d'aquell romanticisme inspirat en dos profunds sentiments: el religiós i l'amor per la terra, la cultura i la història catalanes.

Uns quants anys després, com a professor, se li va encarregar el discurs inaugural del curs acadèmic 1856-1857, que va llegir en la sessió pública del 5 d'octubre de 1856. Sembla que el discurs denunciava l'excessiva centralització exercida pels organismes madrilenys, la qual cosa va inquietar els membres acadèmics i les personalitats que es trobaven presents. Se li va demanar que modifiqués algun paràgraf del seu discurs, però Milà s'hi va negar presentant la seva dimissió com a professor i acadèmic a la junta general extraordinària del 20 d'octubre d'aquell mateix any, renúncia que va ser acceptada per R.O. del 29 de novembre de 1856, al·legant manca de salut.

Encara que probablement sigui impossible trobar aquell discurs, perquè per descomptat no va ser publicat i amb força probabilitat ja no existeix, hi ha fonts que descriuen el que va succeir, la raó exacta de la dimissió de Milà, que durant un temps va ser encoberta pels problemes de salut que, sembla, també van existir. És el cas d'una carta d'Elies Rogent dirigida a Mañé i Flaqué (12 de juny de 1893), que va ser reproduïda per Benach al seu llibre sobre Milà, i que extractem a continuació:

“[...] nos reuníamos en el café Nuevo de la Rambla en el decenio de 1850 a 1860. [...]” os suplico que hagáis memoria del verano de 1856, en que D. Pablo Milá, nuestro común amigo, leyó el discurso inaugural de la Academia de Bellas Artes y toda su peroración fué una catilinaria contra la centralización de Madrid; que después se reunió la Junta de Gobierno para que modificara algún párrafo antes de imprimirlo por temor a lo que pudiera manifestar el ministro de Fomento. El resultado fué que en lugar de ceder rasgó el manuscrito, dimitió la cátedra renunciando, además, al honroso título de Académico³ que, en aquella, y en público concurso había ganado por oposición. [...]”⁴

Poc després de la dimissió de Milà, al *Diario de Barcelona* del 22 de desembre de 1856, es va publicar un manifest dels seus alumnes M. Fortuny, V. Vallmitjana, A. Rigalt, J. Mirabent, B. Ribó, A. Vallmitjana, E. Amigó, J. Mongay, R. Tarragó, J. Folch, J. Serra, T. Padró, F. Català, F. Saladrigas,

J. Bertrán, E. Martí, A. Aleu, A. Caba, E. Estasens, J. Vidal, N. Augé y J. Samsó,⁵ que com veiem seran en la seva majoria els autors de l'àlbum.

Aquest episodi no va deixar Milà inactiu sinó que va seguir manifestant les seves teories, defensant les seves idees i continuant l'activitat pedagògica fora de les aules acadèmiques a través de tertúlies i cenacles amb amics i alumnes, que es reunien periòdicament per dibuixar i gaudir de les lliçons del mestre, impartint conferències o participant activament en institucions culturals i artístiques com l'Ateneu Catalán o la Comissió Provincial de Monuments de Barcelona. Quan Benach diu “Milà, profesor por temperamento y por vocación” (p.[55]) probablement no s'equivoca i aquest famós personatge fós per damunt de tot un gran comunicador, un gran mestre. En aquest sentit, és curiós constatar que el seu nom no ha caigut en l'ostracisme, que la seva fama ha arribat als nostres dies encara que com a pintor no va destacar gaire i ens va deixar una escassa producció pictòrica i que, dedicant-se fonamentalment a la teoria i a la pedagogia de l'art, tampoc ens ha llegat una producció escrita rellevant.⁶ Però les seves idees, la seva manera de transmetre el van fer gaudir d'un gran prestigi en vida i exercir una influència notable en els artistes de la generació posterior que van tenir l'oportunitat de formar-se amb ell, entre els quals indubtablement hem de mencionar Marià Fortuny i Marsal.

Els autors de l'àlbum i els seus dibuixos

Tots els artistes signants de l'àlbum van estar relacionats amb Pau Milà a través de l'Escola Llotja; tots menys dos van ser alumnes de la seva classe de “Teoría e Historia de las Bellas Artes”, assignatura que podien estudiar tant aquells que es preparaven per a pintors com per a escultors, gravadors o qualsevol altra de les especialitats dels Estudis Superiors de Belles Arts. Al llibre de matrícula de la seva classe consten com a incrits els següents signants:⁷

Llorenç de Cabanyes i Olzinelles (Barcelona, c. 1837-?), fill de Joaquim de Cabanyes i Ballester, el curs 1854-1855.

Marià Fortuny i Marsal (Reus 1838-Roma, 1874), el curs 1853-1854.

Bartolomé Ribó Terriz (Madrid, 1832-1907), fill de Segimon Ribó i Mir, els cursos 1850-1851, 1851-52, 1852-53, 1853-54 i 1854-1855.

Agapit Vallmitjana i Barbany (Barcelona, 1828-1905), els cursos 1850-1851 i 1852-1853.

Tomàs Padró i Pedret (Barcelona, 1840-1877), els cursos 1855-1856, 1856-1857 i 1857-1858.

Agustí Rigalt i Cortiella (Barcelona, 1836-1897), el curs 1854-1855.

Antoni Caba i Casamitjana (Barcelona, 1838-1907), els cursos 1854-1855, 1855-1856, 1856-1857 i 1857-1858.

Anton Soulié (Tulle, França-, c. 1832-?), els cursos 1852-1853 i 1853-1854.

Eduard Grenzner (Barcelona, c. 1833-?), els cursos 1852-1853, 1853-1854 i 1854-1855.

Aurelià Ibarra (Alacant, c. 1834-?), el curs 1852-1853.

Josep Mirabent i Gatell (Barcelona, 1831-1899), els cursos 1850-1851, 1851-1852, 1852-1853, 1853-1854 i 1854-1855.

Francesc Saladrigas i Vila (Barcelona, c. 1830-1865), el curs 1855-1856.

Josep Vidal i Vilardell (Barcelona, c. 1836-?), els cursos 1855-1856, 1856-1857 i 1857-1858.

Joan Samsó i Lengli (Gràcia, 1834-Madrid, 1908), els cursos 1854-1855, 1855-1856 i 1856-1857.

Narcís Augé i Camps (Barcelona, c.1831-?), els cursos 1855-1856, 1856-1857 i 1857-1858.

Ramon Tarragó (Barcelona, c. 1832-?), els cursos 1853-1854 i 1855-1856.

Jaume Serra i Gibert (Sant Genís de Vilassar, 1834-Barcelona, 1877), els cursos 1850-1851, 1852-1853, 1854-1855, 1855-1856 i 1857-1858.

Manuel Belau Gallegos (Zaragoza, c. 1827-Barcelona, c. 1895), els cursos 1851-1852, 1852-1853 i 1853-1854.

Eugenio Estasens Rincón (o López ?) (Granada, c.1830-?), el curs 1857-1858.⁸

Ròmul Batlle i Guardiola (Barcelona, c. 1825-?), fill de Jaume Batlle i Mir, el curs 1850-1851.

Venanci Vallmitjana i Barbany (Barcelona, 1830-1919), el curs 1852-1853.

Eduard Amigó i Capdevila (Barcelona, c. 1832-1899), els cursos 1850-1851 i 1857-1858.

Els únics signants de l'àlbum que no consten al llibre de matrícula de la classe dirigida per Milà són Josep Mongay i Forné (Cambrils, c. 1827-?), matriculat a la classe de "Dibujo del Antiguo" el 1855 i el 1856 i a la classe de "Dibujo del Natural" el 1856, i Andreu Aleu, que podria ser l'alumne que apareix matriculat a la classe de "Dibujo del Natural" el curs 1854-1855, natural de Figueres, de 15 anys, per tant nascut cap al 1839, o bé l'escultor i company de Milà a la Llotja Andreu Aleu i Teixidó (Tarragona, 1829 – Barcelona, 1901), que hauria volgut participar en aquest homenatge.⁹

En qualsevol cas, és més que probable que la seva relació amb Pau Milà a través de Llotja els portés a participar en aquelles classes-tertúlies que es desenvolupaven fora de l'àmbit acadèmic, entorn al mestre, i que els dibuixos que conformaven l'àlbum fossin fruit d'aquelles reunions, tal com ho planteja Benach:

"[...] hubo de continuar su profesorado y nada mejor que constituir un cenáculo con sus amigos y discípulos. Cada primer domingo de mes se reunían en casa de uno de ellos para desarrollar el tema de una composición. Así se produjo, entre otros, el célebre cuadro de Fortuny, *San Pablo en el Aréopago*. El mismo tema que pintó, otro discípulo, Antonio Caba, para un álbum dedicado al maestro. Sus principales discípulos, aprovechando su fiesta onomástica, le ofrecieron una colección de trabajos. [...] Hemos tenido en las manos algunos de dichos grabados— en sepia o en diversos colores a la acuarela—, de temas históricos o religiosos, que llevan el sello de la emoción y la sinceridad de un acto de homenaje y agradecimiento a un entrañable profesor y amigo.

En nuestro archivo particular guardamos como tesoro inapreciable de Antonio Caba: el de *San Pablo*; los almogávares en Sicilia; Muerte del rey Pedro el Grande en Vilafranca y otra escena de historia catalana. De Rigalt, desafío de Anjou. De Soulié, Entierro del Rey Jaime en Poblet, y de José Mirabent, José recobra a sus hermanos; San Narciso; Dante en el Cielo y una escena de la flota catalana. [...]".¹⁰

Com veurem, efectivament aquest comentari de Benach es refereix als dibuixos que formaven l'àlbum, alguns dels quals encara van arribar dins d'ell a l'actualitat.

L'àlbum va entrar a l'Acadèmia l'any 2003 amb vint-i-tres peces:¹¹ una de Llorenç de Cabanyes i Olzinelles, una de Josep Mirabent i Gatell, una de Josep Mongay i Forné, dues anònimes, dues

d'Antoni Caba i Casamitjana, dues d'Anton Soulié, dues de Tomàs Padró i Pedret, tres d'Eduard Amigó i Capdevila, quatre de Bartolomé Ribó Terriz i cinc d'Agustí Rigalt i Cortiella. A aquestes se n'hi sumarien l'any 2006 una més d'Agustí Rigalt i Cortiella, una d'Antoni Caba i Casamitjana, i una altra de Jaume Serra i Gibert. Pel volum de les fulles arrencades i la quantitat de dibuixos conservats d'alguns dels artistes, que arriben a sis en el cas d'Agustí Rigalt, podem deduir que el conjunt inicial devia constar d'unes cent peces, que suposem avui disperses en diferents col·leccions. Ens podem imaginar com els dibuixos van anar sortint de l'àlbum... a poc a poc..., potser fruit de vendes... potser regals... potser... Però, en qualsevol cas, ara ens lamentem de no poder contemplar en la seva totalitat aquesta significativa obra, fruit del treball de joventut de tants artistes, alguns dels quals arribaren a ser figures de primer ordre al món de les arts.

Encara que la qualitat artística dels dibuixos conservats no sigui extraordinària, el conjunt resulta enormement interessant com a testimoni d'un moment molt important per a l'art català, de l'esperit romàntic de la Renaixença. S'hi pot intuir la mà del mestre, les seves lliçons, les idees, el seu natzarenisme pur. I, a més de registrar arquetips i formes d'una època, d'un estil artístic concret, respira en clau emotiva, transmetent un missatge afectiu que no hauríem d'oblidar.

Els dibuixos presenten una estètica i una temàtica molt connectades amb els cànons natzarens. Per tant, quant als temes representats, trobem fonamentalment assumptes religiosos i d'història catalana, que en alguns casos resulten difícils de concretar, de tal forma que encara continuem el seu estudi iconogràfic. Tal com hem vist mencionar a Benach, són habituals temes com sant Pau a l'Areòpag –assumpte que també tracta Fortuny en un dels seus famosos dibuixos de les mateixes dates conservat al Museu Nacional d'Art de Catalunya,¹² l'enterrament del rei Jaume I a Poblet, Josep recuperant els seus germans o escenes relatives a vides de sants. Presenten diferents mides i estan realitzats amb diverses tècniques: llapis, tinta, aiguades o aquarel·les, tal com veurem a continuació a través de les fitxes tècniques i les fotografies dels vint-i-sis dibuixos conservats a la nostra institució.

Relació dels dibuixos conservats a l'Acadèmia¹³

EDUARD AMIGÓ I CAPDEVILA

(Barcelona, c. 1832 – 1899)

Sant Francesc dona la seva capa a un pobre? (c. 1856)

Tinta sèpia sobre paper vegetal

18,4 x 18,6 cm

Inventari general: 5097 D

Signatura: “Amigó” (a llapis, a.i.d.)

Observacions: enganxat en un paper més gran (26,8 x 32,6 cm).

Dones alliberant uns presoners (c.1856)

Llapis sobre paper acigronat clar

18,5 x 22,2 cm

Inventari general: 5098 D

Signatura: "Amigó" (a llapis, a.i.d.)

Observacions: Enganxat en un paper més gran (20,6 x 26,7 cm).

Acolliment d'uns peregrins per un sant (c. 1856)

Llapis sobre paper acigronat clar

14,2 x 21 cm

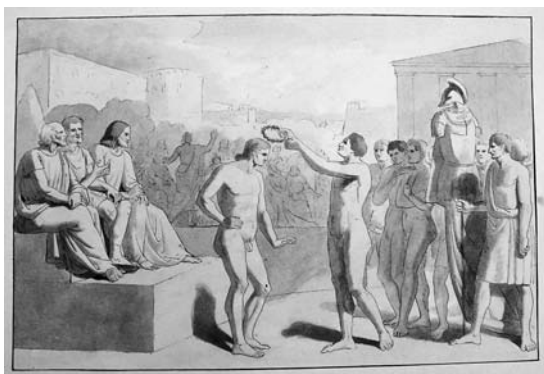
Inventari general: 5099 D

Signatura: "Amigó" (a llapis, a.i.d.)

Observacions: enganxat en un paper més gran (16,1 x 24,6 cm).

ANÒNIM

(Segle XIX)

Grecs o romans nus vestits i coronats de llorer per altres davant d'una multitud i un grup de nobles (c.1856)

Llapis, tinta negra i aiguada sèpia sobre paper acigronat clar

27,5 x 36,8 cm

Inventari general: 5100 D

Observacions: aquest és un dels temes més difícils d'identificar a més de no tenir cap rastre del seu autor.

Josep abraça el faraó en recobrar els seus germans (c. 1856)

Llapis sobre paper vegetal acigronat clar
15,5 x 21 cm

Inventari general: 5101 D

Observacions: enganxat en un paper més gran (18,5 x 24,3 cm).

ANTONI CABA I CASAMITJANA

(Barcelona, 1837 - 1907)

Donant de menjar als pobres o pelegrins. Escena religiosa (1855)

Llapis i aiguada sèpia sobre paper acigronat clar

22,7 x 31,7 cm

Inventari general: 5094 D

Signatura: "A. Caba 1855" (a tinta, a.i.e.)

Observacions: podria tractar-se d'un episodi de la vida de sant Agustí.

Tobies beneint el seu fill abans de marxar amb l'arcàngel Rafael cap a Rages (1856)

Llapis i aiguada grisa sobre paper acigronat clar

21,9 x 25,5 cm

Inventari general: 5095 D

Signatura: "Antoni Caba 1856" (a llapis, a.i.e.)

Job rebent la visita de tres amics, els savis Elifaz, Bildad i Sofar ? (1855)

Llapis i aiguada grisa sobre paper acigronat clar
25 x 32,5 cm

Inventari general: 6604 D

Signatura: "A. Caba 1855" (a carbó i a llapis, a.i.e.)

LLORENÇ DE CABANYES I D'OLZINELLES

(Barcelona, c. 1837 – ?)

Apollo amb la lira (c. 1857)

Llapis sobre paper acigronat clar
23,4 x 32,7 cm

Inventari general: 5088 D

Signatura: "Lorenzo de Cabanyes" (a llapis, a.i.d.)

Observacions: l'autor era fill de Joaquim de Cabanyes i Ballester i, segons Ràfols, pare d'Alexandre de Cabanyes Marqués.

JOSEP MIRABENT I GATELL

(Barcelona, 1831 – 1899)

Fragment d'un projecte decoratiu per a l'església de Sant Just i Pastor de Barcelona, amb Sant Damia (1857)

Llapis i aquarella sobre paper acigronat
29,4 x 43,2 cm

Inventari general: 5102 D

Signatura: "Mirabent 1857" (a llapis, p.c.d.)

Inscripcions: "Restauración/de la iglesia/de los Santos/Justo y Pastor" (a llapis, p.s.)

Observacions: en molt mal estat de conservació, trencat i enganxat parcialment al full de l'àlbum.

JOSEP MONGAY I FORNÉ

(Cambrils, c. 1827 – ?)

Arribada del cadàver del rei Jaume I al monestir de Poblet? (c. 1856)

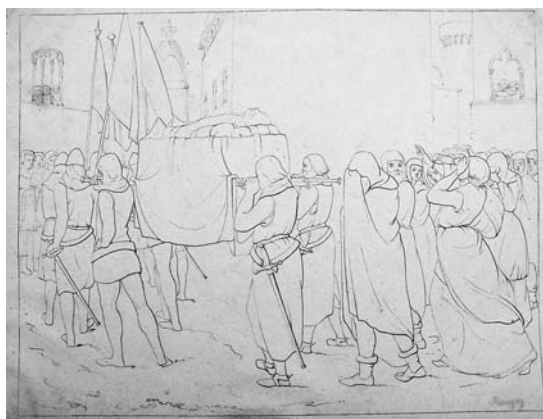
Llapis i tinta negra sobre paper vegetal

24,4 x 31,7 cm

Inventari general: 5096 D

Signatura: “Mongay” (a llapis, a.i.d.)

Observacions: enganxat en un paper d'una mida lleugerament superior (25,5 x 32,7 cm), que alhora està enganxat al full de l'àlbum.

TOMÀS PADRÓ I PEDRET

(Barcelona, 1840 – 1877)

Sant Pau predicant a l'Areòpag (1856)

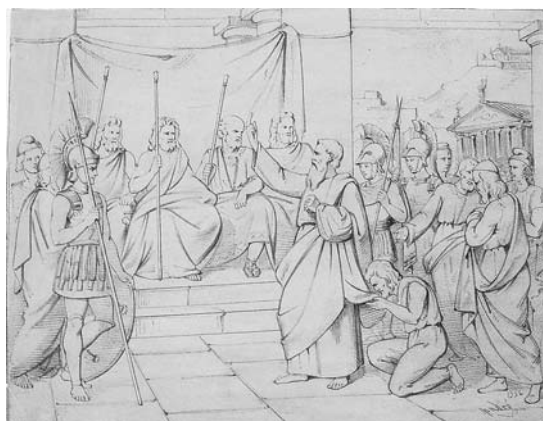
Llapis sobre paper acigronat

25,5 x 33,2 cm

Inventari general: 5107 D

Signatura: “1856/Padró” (a llapis, a.i.d.)

Observacions: el dibuix d'Agustí Rigalt, núm. inv. 5091 D, també representa aquest tema.

Bateig d'una dona i un nen (1856)

Llapis i aiguada marró sobre paper acigronat clar

25 x 32,7 cm

Inventari general: 5108 D

Signatura: “T. Padró, 1856” (a tinta, a.i.e.)

BARTOLOMÉ RIBÓ TÉRRIZ

(Madrid, 1832 – 1902)

Sant frare rebent uns pelegrins (c. 1856)

Llapis sobre paper acigronat clar

19,1 x 15 cm

Inventari general: 5105 D

Signatura: “B. Ribó” (a llapis, p.i.e.)

Observacions: la fulla del dibuix està molt enganxada a la fràgil i trencada fulla de l'àlbum, la qual cosa està produïnt molta tensió al paper i això es tradueix en profunds arrugaments. En aquesta fulla de l'àlbum ha quedat l'empremta del dibuix núm. inv. 5106 D.

Sant Martí talla la seva capa per donar-ne la meitat a un pobre (c. 1856)

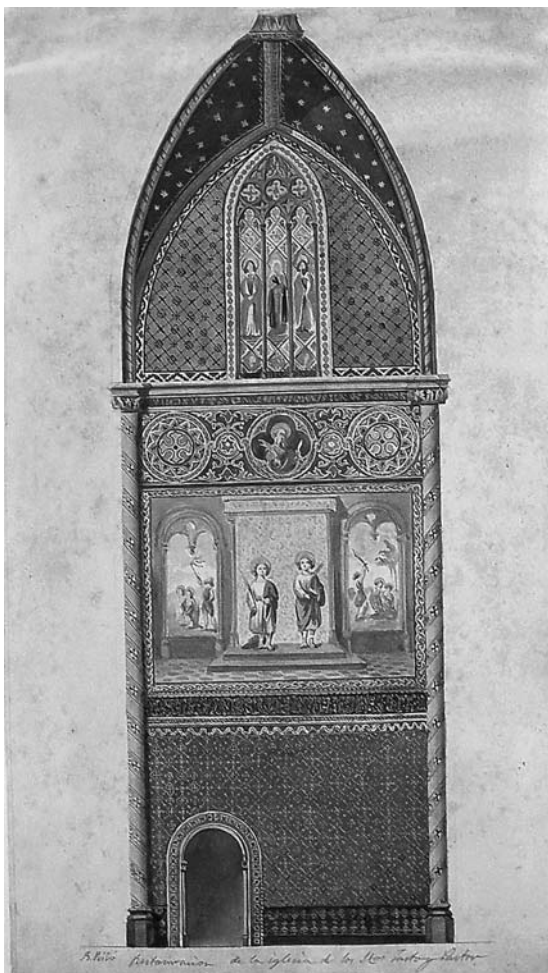
Llapis sobre paper acigronat clar

21 x 16,4 cm

Inventari general: 5104 D

Inscripcions: “Ribó” (a llapis, p.i.d.9)

Observacions: hem considerat “Ribó” com inscripció i no com a signatura, ja que la lletra no sembla ser de l'autor perquè és diferent de la que apareix quan l'artista signa B. Ribó, i és igual a la que apareix en inscripcions d'altres dibuixos.

Projecte decoratiu per a una de les capelles de l'església de Sant Just i Pastor de Barcelona, amb escenes de la vida dels sants Just i Pastor (1857)

Llapis i aquarel·la sobre paper acigronat clar
41,7 x 23,2 cm

Inventari general: 5103 D

Signatura: "B. Ribó" (a llapis, p.i.e.)

Inscripcions: a la part inferior, a llapis: "Restauración de la iglesia de los Stos Justo y Pastor"

Observacions: segons la informació dels llibres de matrícula, l'autor és fill de Segimon Ribó i Mir.

Santa Caterina (c. 1856)

Llapis, aiguada sèpia i albaialde sobre paper acigronat fosc

27,8 x 26,8 cm

Inventari general: 5106 D

Signatura: "B. Ribó" (a llapis, p.i.e.)

Observacions: el paper, molt fràgil, s'està trencant. Aquesta imatge ha quedat reflectida al full de l'àlbum enganxat al dibuix núm. inv.

5105 D. La figura de santa Caterina és dins d'un marc lobulat, com el que té el sant Damià del dibuix núm. inv. 5101 D. Potser el dibuix forma part també del projecte de restauració de l'església de Sant Just i Pastor de Barcelona.

AGUSTÍ RIGALT I CORTIELLA

(Barcelona, 1836 – 1897)

Dona rebutjant un cavaller agenollat davant seu, a la cambra on el seu marit (?) és al llit. Escena històrica (1856)

Llapis i aiguada sèpia sobre paper acigronat clar
23,3 x 26,9 cm

Inventari general: 5089 D

Signatura: “A. Rigalt 1856” (a tinta, a.i.d.)

Inscripcions: Al dors, a tinta: “Marzo de 1856”

Observacions: encara no hem identificat el tema concret d'aquest dibuix, que sembla d'història catalana. El dibuix de Jaume Serra, núm. inv. 6606 D, representa el mateix tema.

Dona servint aigua d'un pou a un pelegrí. (1855)

Llapis i lleugera aiguada sèpia sobre paper acigronat clar

24,3 x 17,2 cm

Inventari general: 5090 D

Signatura: “Agustin Rigalt/1855” (a tinta, a.i.d.)

Observacions: en un primer moment es va pensar en l'assumpte de Rebeca i Eliecer, però no semblen personatges bíblics. Per això hem pensat en la possibilitat que sigui santa Isabel d'Hongria.

Sant Pau predicant a l'Areòpag (1856)

Llapis i tocs de sanguina sobre paper acigronat clar

22,5 x 31,5 cm

Inventari general: 5091 D

Signatura: "Agustin Rigalt/1856" (a tinta, a.i.d)

Observacions: el dibuix de Tomàs Padró, núm.inv. 5107 D, també representa aquest tema.

Mercedaris atenent un moribund o Convalescència d'un mercedari? (1856)

Llapis i aiguada sèpia sobre paper acigronat clar

30,4 x 37,1 cm

Inventari general: 5092 D

Signatura: "A. Rigalt, 1856" (a tinta, a.i.e.)

Observacions: a l'angle inferior dret s'observen restes de la signatura de l'autor (a tinta) tallada, que indica que el full va ser retallat. El dibuix es troba enganxat al full de l'àlbum. El tema podria també fer referència a la mort de Cristòfol Colom.

Sant Pere (1856)

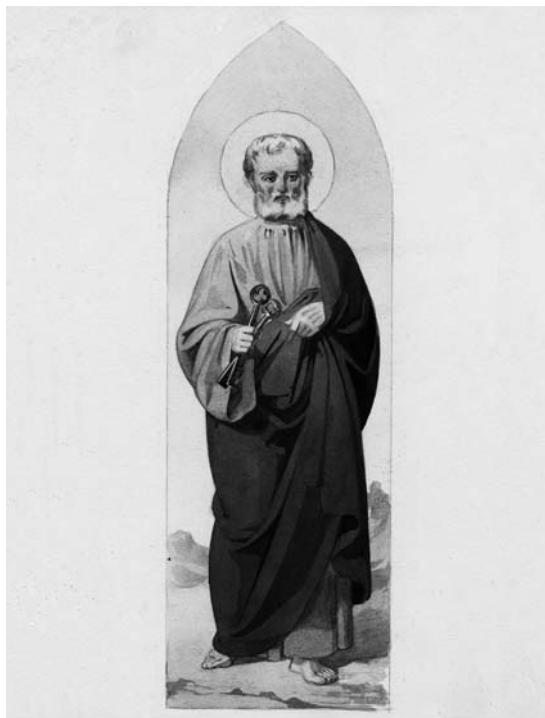
Llapis i aquarel·la sobre paper acigronat clar

27,3 x 15,7 cm

Inventari general: 5093 D

Inscripcions: al dors, a tinta, "Mayo de 1856"

Observacions: encara que la peça no està signada, la inscripció del dors, realitzada amb la mateixa lletra que la del dibuix núm.inv. 5089 D, que sí que està signat, ens fa atribuir aquesta obra a Rigalt.

Sant Agustí (?) i un altre frare donant pa a una dona i el seu fill (1856)

Llapis i aquarel·la sobre paper acigronat clar

26 x 32,5 cm

Inventari general: 6605 D

Signatura: "A. Rigalt. 1856" (a tinta, a.i.d.)

JAUME SERRA I GIBERT

(Vilassar de Dalt, 1834 – Barcelona, 1877)

Dona rebutjant un cavaller agenollat davant seu, a la cambra on el seu marit (?) és al llit. Escena històrica (1857)

Tinta sèpia i aiguada verda sobre paper acigronat clar

19 x 24 cm

Inventari general: 6606 D

Signatura: "J. Serra 1857." (a tinta, a.i.d.)

Observacions: sembla ser de la mateixa temàtica del dibuix d'Agustí Rigalt núm.inv. 5089 D.

ANTON SOULIÉ

(Tulle, França, c. 1832 – ?)

Santa Isabel d'Hongria (?) repartint pa als pobres (c. 1856)

Llapis sobre paper vegetal

17,8 x 13,5 cm

Inventari general: 5109 D

Signatura: "Soulié" (a llapis, p.i.c.)

Observacions: enganxat en un paper més gran (24,2 x 19,5 cm), que s'està trencant.

Dona repartint aigua d'un pou a uns pelegrins (1854)

Tinta negra sobre paper vegetal

18,2 x 14,9 cm

Inventari general: 5110 D

Signatura: "Soulié 1854." (a tinta, a.i.e.)

Observacions: es troba en molt mal estat de conservació, trencat en diverses parts. Estava enganxat en un paper més gran (23 x 19,2 cm), que s'està trencant. Com el dibuix anterior, podria tractar-se també d'un assumpte de la vida de santa Isabel.

NOTES

1. L'àlbum (32 x 46 cm) té a la portada les inicials PMF, en argent llaurat, i a la primera pàgina es pot llegir aquesta dedicatòria i signatures dels autors.
2. Els dibuixos de Pau Milà van arribar a la nostra institució a través del llegat realitzat per voluntat testamentària de Manuel Milà i Fontanals, germà de l'autor, a través del prevere Josep Grau (Arxiu RACBASJ. Acta de la Junta general del 19 de juny de 1907).
3. Milà no tornarà a exercir d'acadèmic fins a l'any 1868, en què fou novament elegit acadèmic de número de l'Acadèmia de Belles Arts.
4. Manuel BENACH TORRENTS, *Pablo Milá y Fontanals, gran figura del romanticismo artístico catalán*, Vilafranca del Penedès, 1958, pàg. 42-43.
5. *Ibidem*, pàg. 40. Benach reproduïx el manifest.
6. Les seves publicacions conegudes són: "Giotto" (primera part), en *El Renacimiento* (18 de julio de 1847); "Giotto" (segona part), a *Semanario pintoresco español* (17 d'octubre de 1847); "Doña Juana I de Castilla (quadre de D. Pelegrín Clavé)", a *El Arte*, núm. 14, (15 d'octubre de 1859), i *Estética infantil*, Barcelona, Imprenta de Celestino Verdaguer, 1878.
7. Especifiquem les dades de cadascun d'aquests artistes perquè considerem interessant la informació aportada pels llibres de matrícula d'aquesta època, que, a més d'ajudar-nos a comprovar coincidències en el temps, en alguns casos suposa desvelar noves dades sobre artistes pràcticament desconeguts, com el segon cognom, el lloc o la data aproximada de naixement, i la pertinença a una determinada família, ja que s'hi consigna el nom del pare.
8. Aquest alumne apareix com a Eugenio Estasens i Rincón en un dels cursos en què està matriculat i com a Eugenio Estasens i López en l'altre, però sembla la mateixa persona, ja que en ambdós casos coincideixen l'edat i la ciutat d'origen, Granada.
9. L'any 1856 Andreu Aleu i Teixidó va guanyar per oposició la plaça de professor d'escultura a l'Escola Llotja, convertint-se en company de Milà. D'altra banda, encara que ens sortim del tema d'aquest article, hem de comentar que és difícil conciliar les dades trobades als llibres de matrícula (consta com a alumne de la "Clase de Anatomía" el curs 1851-1852 i de la "Clase de Escultura (Natural)" els cursos 1851-1852 i 1852-1853) amb les aportades per Judit Subirachs al seu llibre *L'escultura del segle XIX a Catalunya*, on diu que l'escultor va residir a Madrid de l'any 1851 al 1853, en ser cridat per l'escultor Ramón Carbonero perquè l'ajudés en diverses obres del Teatro Real de Madrid. (pàg. 78). En qualsevol cas, pel que a nosaltres ara ens ocupa, no podem assegurar quin dels dos Aleu va ser el participant en l'homenatge, si tenim en compte, a més, que l'àlbum no conserva avui cap dibuix d'aquest artista.
10. BENACH, *op. cit.*, pàg. 55 i 56.
11. S'ha optat per conservar els dibuixos fora de l'àlbum, ja que aquest es troba en mal estat de conservació, amb fulls de paper molt fràgil que en alguns casos s'han trencat. A més, alguns d'aquests fulls aporten certa informació important, ja que dibuixos que no hi són han deixat la seva imatge al full suport del dibuix anterior.
12. En un principi vam pensar en la possibilitat que aquest dibuix formés part d'aquest conjunt, però les seves mides superen les de l'àlbum.
13. Presentem les peces per ordre alfabètic d'autor. Els dibuixos es conserven a l'actualitat separats de l'àlbum.